

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), 1394-1418

Geliş Tarihi:11.09.2023 Kabul Tarihi:21.09.2023

Yayın: 2023 Yayın Tarihi: 15.10.2023

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.1358454>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

SAKARYA NEHRİ VE OSMANELİ

Refik ARIKAN*

Öz

Yeryüzü, bilindiği üzere oluşumundan beri şekillenmeğe devam etmekte olup, akarsu sistemleri de bu değişimin ana etkenlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Özellikle vadi-boğaz, taban ovaları ve platoların şekillenmesinde akarsular başrol oynamaktadır. Sakarya Nehri de bölgedeki milyonlarca yıllık yolculuğunda yeryüzünün şekillenmesine büyük etki etmiş; açtığı her boğazdan sonra kavuştuğu ovalara bereketli alüvyal topraklarını bırakarak bitki ve hayvan çeşitliliğinin artmasını temin etmiştir. Diğer yandan Sakarya Nehri'nin açtığı boğazlar sayesinde deniz etkisi iç bölgelere ulaşabilmiş, bu da bölge iklimine doğrudan etki etmiştir. Yine Sakarya Nehri boyunca görülen mikro klima etkisi tarımsal faaliyetleri doğrudan etkilemiştir.

Diğer su kaynaklarında olduğu gibi Sakarya Nehri, aynı zamanda antik dönemden günümüze yerleşim alanları için de çekici bir alan yaratmıştır. Nitekim nehrin kat ettiği yol boyunca irili ufaklı onlarca köy ve şehir nehrin yakınında yerlerini almışlardır. Çalışmaya bahis konusu olan kısım içerisinde ise Bilecik'in Osmaneli ilçesi en büyük yerleşim merkezi olarak dikkat çekmektedir. Bu ilişki sebebiyle çalışmanın bir kısmı da nehrin Osmaneli üzerindeki etkilerine ayrılmıştır.

Nehirler yukarıda sıralanan faydalarının yanında özellikle ulaşım açısından birtakım handikaplar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Sakarya Nehri İstanbul'dan Anadolu'ya geçen tarihi yollar için engel teşkil etmiş; bu engeli aşmak isteyen devletler ise yaptıkları köprüler ile kendi medeniyetlerinin mirasını günümüze bırakmışlardır. Sonuç olarak bu çalışma bağlamında nehrin Paşalar Boğazı ile Canbazkaya Boğazı arasında kalan kısmı hem coğrafi hem de tarihi açıdan ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sakarya Nehri, Osmaneli, Tarihi Yollar, Tarihi Köprüler

Sangarius River and Osmaneli

Abstract

By its well-known history of continuous formation, the Earth has been constantly evolving, with river systems being recognized as one of the primary drivers of this transformation. Rivers, particularly in the shaping of valleys, gorges, floodplains, and plateaus, play a pivotal role. The Sakarya River, over its millions of years of journey in the region, has significantly contributed to the Earth's formation. After carving through each gorge, it has left behind fertile alluvial soils in the valleys it converges with, ensuring an increase in plant and animal diversity. Moreover, the gorges opened by the Sakarya River allowed the influence

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, refik.arikan@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7813-8171>

of the sea to penetrate inland areas, directly impacting the regional climate. The microclimate effects observed along the Sakarya River have also had a direct influence on agricultural activities.

Similar to other water sources, the Sakarya River has, throughout history, created attractive areas for human settlements from ancient times to the present day. Indeed, numerous villages and cities, large and small, have emerged along the course of the river. Within the scope of this study, the town of Osmaneli in Bilecik province stands out as the largest settlement center. Due to this relationship, a portion of the study is dedicated to examining the effects of the river on Osmaneli.

In addition to the benefits mentioned above, rivers also pose certain challenges, particularly in terms of transportation. In this context, the Sakarya River posed an obstacle for historical routes connecting Istanbul to Anatolia. Nations seeking to overcome this obstacle have left a legacy of their civilizations through the construction of bridges. Consequently, within the context of this study, the section of the river between Paşalar Gorge and Canbazkaya Gorge is examined from both geographical and historical perspectives.

Keywords: Sakarya River, Osmaneli, Historical Roads, Ancient Bridges

Giriş

Sakarya Nehri Kuzeybatı Anadolu'nun en büyük akarsuyu olup geniş bir alanın sularını toplamaktadır. Çalışmamıza konu olan kısımda ise özellikle Orta Sakarya Platoları olarak adlandırılan bölgeden beslenmekte; yine Uludağ'ın doğu uzantılarının suyu da Sakarya Nehri'ne katılmaktadır. Karadeniz'e ulaşana kadar 824 km kat eden Sakarya Nehri, geçtiği bölgelere bereket dağıtmaktadır. (Demiryürek, 2018, s. 99-100)

Sakarya Nehri tarih içinde ulaşım hatlarını belirleyen temel faktör olduğu gibi aynı zamanda bir sınır vazifesi de ifa etmiştir. Bu açıdan özellikle 13. yüzyılda önemli tarihi hadiseler de şahitlik etmiştir. Diğer yandan nehrin bu özelliği Milli Mücadelede de önemli bir yere sahip olmuş (Bilgin, 2015; Bilgin 2016a; Bilgin 2016b) ve Sakarya Nehri Yunan işgaline karşı en çetin mücadelelerin verildiği bir bölge olmuştur.

Bu çalışma Sakarya Nehri'nin Paşalar Boğazı'ndan Cambazkaya Boğazına kadar olan yaklaşık 25 km'lik yolculuğunu konu edinmektedir. Sakarya Nehri'nin aktığı bu alanın orta kısmına ise Osmaneli ilçe merkezi yerleşmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada Sakarya ile beraber Osmaneli'nin tarihi de irdelenmeye çalışılmıştır.

“Sakarya” Adının Kökeni

Sakarya Nehri'nin adının kökenine dair en eski iddialar Hitit Devleti öncesi Anadolu Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na kadar gitmektedir. Tek bir metinde geçen “Sa-ka-ri-a” adının yeterince veri sunmaması sebebiyle nehrin ismini buraya bağlamak mümkün değildir. Hititçe metinlerde ise Sakarya Irmağı “Šahariia veya Šeheriia” şeklinde geçmektedir. Hitit Kralı II. Murşili'nin yıllıklarında: 3. Yıl Seferinin anlatımında, ordusuyla birlikte Arzawa Ülkesi'ne yaptığı seferde Šeheriia Nehrine vardığı anlatılmaktadır. Bu bilgi tarihi coğrafya açısından da doğrulanabilir nitelikte olduğundan günümüz Sakarya Irmağı ile aynı nehri tarif ettiği kuvvetle muhtemeldir (Kıymet, 2017, s.194-196).

Sakarya Nehri'nin Antik dönemdeki adı “Sangario(u)s”tur. Küçük Asya yerel halkları yakın ilişki içerisinde oldukları Yunanlıların mitolojilerinden etkilenmişler ve nehir isimlendirmelerini de bu doğrultuda yapmışlardır. Nitekim Küçük Asya Yazıtlarında adı geçen nehir tanrılarında bir tanesi de Sangarios'tur. Sangarios ya da bir başka yazılış biçimiyle Sagarius mitolojideki Okeanos ile Tethys'in çocuklarından biridir. Bu bilgi adak yazıtlarına da yansımış olup Sakarya Nehri ile ilgili iki tane yazıt bulunmaktadır (Avcu, 2016, s. 208, 214, 230) (Görsel 1). Bu iki yazıtta da yer alan balık vurgusu Sakarya Nehri'nin bu noktadaki verimliliğine atıf yapmaktadır.

Sakarya Nehri'nin Antik Dönemdeki ismi; Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde de yine nehir tanrısı “Sangarius” olarak geçmektedir. MS. 2. yüzyıla ait olan bu sikkelerin arka yüzünde Nehir Tanrısı Sangarius'un kabartması yer alır. Tanrı bu kabartmalarda sola doğru uzanmış ve sağ elinde bir kamış bulunurken, içinden su akan bir kaba yaslanmaktadır (Kumandaş Yanmaz, 2018, s. 37, 45) (Görsel 2).

Peutingeria haritasında da Sakarya Nehri'ne dair kayıt bulunmaktadır. MS. 4. yüzyılda son halini almış olan haritada nehrin ismi yukarıda değinilen kaynaklardan farklı olarak “Sagar” şeklinde geçmektedir (Tabula Peutingeria, 2017).

Sangarius/Sangarios ismi ekseriyetle mitoloji ile ilişkilendirilerek açıklanmakla birlikte; Prof.Dr. Muzaffer Demir konuya farklı bir açıdan yaklaşmakta ve kelimenin etimolojik kaynağı olarak “Sagaris” kelimesi üzerinde durmaktadır. Bu kelimenin İskit kökenli olduğu ve nehrin adının İskitli savaşçıların sagaris olarak adlandırdıkları baltalarından geldiği ifade edilmektedir (Demir, 2018, s.163-165).

Sakarya Nehri'nin ismine dair bir başka iddianın temeli de Strabon'a dayanmaktadır. Strabon'un nehrin kaynağı noktasında “Sangia” isimli bir köyden bahsetmesi, nehrin adının doğduğu yer ile de ilişkilendirilmesine neden olmuştur (Ünsal, 2012, s. 215-216).

Görüldüğü üzere Sakarya Nehri'nin adının kökeni ve anlamı, çeşitli bilgileri ele alarak farklı kaynaklarda tartışılmıştır. Ancak burada Sakarya isminin Sangarius/Sangarios'dan geldiğine dair hiç şüphe görünmemektedir. Hâlbuki Türkler, egemenliklerini tesis ettikleri yerlerde özellikle nehir ve dağ isimlerini Türkçeleştirmişlerdir ya da kendileri isimlendirmişlerdir. Çalışmamıza konu olan bölgede Sakarya Irmağı'na katılan iki koldan birinin adı Karasu iken diğerinin adı Göksu olması bunun göstergelerindedir.

Bilecik ve çevresini içine alan bölgede Anadolu Selçukluları ile başlayan Türk hâkimiyeti çok uzun sürmemiş; 13. yüzyıl ortalarından itibaren yeni bir Türkmen dalgası ile birlikte “Uc” olarak adlandırılan bu sınır boyu tekrar Türk yurdu haline gelirken Sakarya Nehri de Bizans İmparatorluğunun doğu sınırı (Linder, 2008, s.117)¹ olmuştur. Türkler bu tarihlerden itibaren Sakarya Nehri ile daha yakın olmuşlardır. Bu süreç içerisinde nehrin yeniden adlandırılmış olması mümkün olabilir.

¹ Mihail Paleologos, Sakarya'daki savunma hattının güneybatıdaki Bursa'ya kadar bozulduğuna ilişkin haberler alınca, 1280 yılının Ağustos ve Eylül aylarında Sakarya boyunca sıralanan istihkamları denetlemiş ve bir yıl sonra ordusuyla bölgeye gelmiştir. Bu seferde istihkamlar güçlendirilmiş, yeni tahkimatlar yapılmış, eski kaleler onarılmış ve geçişin kolay olduğu yerlere yeni kaleler inşa edilmiştir. Kaleler arasında boş kalan alanlara ise at sırtındaki göçerlerin yaklaşmasını önlemek için, Pahimeres'in bildirdiğine göre yüz ayak genişliğinde bir alana kesilen ağaçlar dalları ile birlikte ırmağın Batı kıyısına "yılanların bile zor geçeceği" bir sıklıkla istiflenerek nehirden karşıya geçişler engellenmeye çalışılmıştır. Yapılan bu tahkimat muhtemelen 1308 büyük baskınına kadar faal kalmıştır.

İbn Battuta 1332/1333 tarihlerinde gerçekleştirdiği Anadolu ziyareti sırasında, İznik'ten Kastamonu-Sinop istikametine doğru yaptığı yolculukta Mekece yakınında Sakarya Nehri'ni geçmiş ve izlenimlerini eserinde anlatmıştır. İbn Battuta ve beraberindekiler, İznik'ten yola çıktıkları günün gecesini Mekece'de geçirmişler ve sabah yolu kaybetmemek için Yenice'ye (Taraklı) doğru hizmetkârları ile birlikte yola çıkan ata binmiş bir Türk kadınına takip etmişlerdir. Battuta burada “Deli” bir nehrin yanına vardıklarını ve bu nehrin adının da “Sakarî” olduğunu ifade eder. Ve devamında sanki “Sakar”²a (Cehennem) benzetildiği için bu adın verildiğini söyler. Hatta İbn Battuta burada geçmeyi beklerken atı ile nehre giren kadının atı devrilmiş, kadın ve onu kurtarmaya çalışan hizmetkârlarından biri nehirde sürüklenmeye başlamışlar; suya atlayanlar kadını kurtarsalar da hizmetkâr hayatını kaybetmiştir. Bu olay sonrası nehri geçen salın olduğu yere giderek nehri geçen İbn Battuta ve beraberindekiler geceyi Geyve'de geçirerek yola devam etmişlerdir (İbn Battûta Seyahatnâmesi, 2000, s. 432-433).

14. yüzyılda ortaya çıkan ilk Osmanlı kroniklerinde de Sakarya Nehri'nin adı “Sakarî” olarak geçmektedir. Nitekim Âşıkpaşazâde Tarihinde Osman Gazi'nin Harmankaya Tekfuru Köse Mihal ile birlikte Mudurnu taraflarına yaptıkları akın sırasında “Sakarî Suyu”nu geçtiklerine dair bilgiler mevcuttur (Âşıkpaşazâde Tarihi, 2013, s. 21).

Sakarya Nehri günümüzde “Cehennem” ismini hak edecek kadar coşkun ve tehlikeli akan bir nehir değildir. Hatta nehri yürüyerek geçmek yılın belli dönemlerinde mümkün olmaktadır³. Son yıllarda yaşanan kuraklıklarla beraber nehrin debisi giderek düşmektedir. Diğer yandan sulu tarımın daha fazla tercih edilmesine bağlı olarak sulama sebepli bir debi düşüşü de Sakarya Nehri'ni etkilemektedir. Bu etkilerden başka her geçen gün sayıları artan barajlar da Sakarya Nehri'nin özellikle yıkıcı etkilerini sınırlamıştır. Barajlar bir taraftan akarsu rejimini kontrol altına alırken

² Sakar kelimesi Arapça'da Cehennem anlamına gelmektedir.

³ 2014 yılı Kasım ayında, Sakarya Nehrinde tarafımızdan yapılan çalışmalar sırasında nehirdeki su yetersizliğinden dolayı bot yüzememiş ve nehir yürüyerek geçilmiştir.

bir taraftan da nehrin malzeme taşıma kapasitesini düşürmektedir. Tüm bu gelişmelerle birlikte İbn Battuta tarafından cehennem olarak nitelendirilen nehirden günümüze sadece hatıralar kalmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere; her ne kadar Sakarya bugün uysal bir kimliğe bürünse de geçmişte yaşanan seller, yıkılan köprüler, nehrin açtığı boğazlar ve yatak değişiklikleri onun ne kadar deli aktığının bir işaretidir. Buradan hareketle nehre Türkler tarafından “Sakar” kökünden mülhem “Sakarı ya da Sakarya adının verilmiş olması akla yatkın görünmektedir. Hatta günümüzde Bilecik’in merkez köylerinden birinin adının “Deresakarı” olması ve Sakarya boyunda yaşayan köylülerin ekseriyetinin Sakarya Nehrine “Sakarı” demeleri, isimlendirme noktasında bu ihtimalin göz ardı edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sakarya Nehri’nin Morfolojik Özellikleri

İnsanoğlu ilk yerleşimlerini seçerken, iki temel etken belirleyici olmuştur: Bunlardan ilki su ve yiyecek kaynaklarına yakın olmak; diğeri ise güvenlidir. Nitekim hem Bilecik’te hem de Anadolu’nun başka yerlerindeki eski yerleşim kalıntılarına bakıldığında bu faktörlerin göz önünde bulunduruldukları görülür. Aynı şekilde geçmişte çok eskilere uzanan Osmaneli (Demiryürek, 2015, s. 31)⁴ şehrinin kurulduğu alan da aynı özellikleri ile temeyyüz etmiştir. Nehir, şehrin sakinlerine gerekli hayati ihtiyaçları karşılama avantajı sağladığı gibi bir yandan da güvenli bir yaşam alanı oluşturmuştur. Arkadaki dağlık kütle (Kapakça Tepeleri) ile nehir arasında kalan doğal korunaklı yerleşim alanı şehrin neden orada kurulduğunu da açıklamaktadır.

Gölpazarı-Üyük Köyü düzlüklerini Paşalar Boğazı⁵ ile terk eden Sakarya Nehri, Bilecik-Bayırköy yakınlarında yeni bir havzaya açılır. Sakarya Nehri’ne bu

⁴ İlçe merkezinin adı 1914 yılına kadar Lefke iken bu tarihte Osmaneli olarak değiştirilmiştir.

⁵ Paşalar Boğazı, Sakarya Nehri’nin orta çıkırında açtığı en dar boğazlardan bir tanesidir. Kalker yapılı kayalar üzerinde binlerce yıllık aşınım izleri hala görülebilmektedir. Diğer yandan Paşalar Boğazı Antik taş ocaklarına da ev sahipliği yapmaktadır.

noktada önemli kollarından olan Karasu Nehri⁶ katılır. Yaklaşık 8 km sonra Göynük Çayı'nı da bünyesine katarak yoluna devam eden Sakarya Nehri, Osmaneli yakınlarına doğru menderesli akış gösterir. Karasu ve Göynük Çayı'nın Sakarya Nehri ile birleşmesi ile beraber bölge yüzyıllar içinde pek çok defa sel felaketine maruz kalmıştır. Nitekim yüzyıl önce çekilen fotoğraflarda (Görsel 3) bu tehlikenin boyutları görüldüğü gibi 1963 yılında meydana gelen büyük su baskını da yazılı basına yansımıştır (Milliyet Gazetesi, 22 Şubat 1963, s.1.). Osmaneli'nin en önemli mimari miras eserlerinden olan Göksu Taş Köprüsü (Arıkan, 2016a, s. 513-514) bu sel ile birlikte büyük zarar görmüş ve yapısal bütünlüğünü kaybetmiştir.

Bölgedeki köprü kalıntıları aşağıda ulaşım bahsinde değerlendirildiği için burada yalnızca nehrin yatağı üzerinden bir tartışma konusu olmuşlardır. Çünkü köprüler nehir yataklarını ve değişim dönemlerini belirlemede en önemli bilgi kaynaklarındandır. İznik Kuru Köprü (Kahraman, Arıkan, 2015a) örneğinde olduğu gibi nehrin akış yerinin değişimi ile yapılar işlevsiz kalabilmektedir. Sakarya Nehri'ne bu nokta-i nazarla baktığımızda; nehrin Osmaneli'nden sonra batı istikametine ilerlediği ve 5 km sonra, İznik yol ayrımı yakınından kuzeye dönüp Cambazkaya Boğazına yöneldiği görülür (Görsel 4). Bu bölümün temel sorusu Sakarya Nehri'nin zaman içerisinde aynı yatağı kullanıp kullanmadığı hususudur. Nehirler zaman içerisinde çeşitli etkenlerle birlikte yatak değişimine uğrayabilir. Bu durum Sakarya Nehri'nde de görülen yaygın bir hadisedir. Nitekim Sakarya Nehri'nin yatak değişimlerine dair somut örnekler Pamukova önlerinde daha bariz görünür. Bu duruma örnek teşkil edecek Osmaneli civarında da somut örnekler var mıdır? Yukarıda da belirtildiği üzere Sakarya Nehri günümüzde Osmaneli şehir merkezinin yakınından batı yönlü bir akışa sahiptir. Ancak nehrin çok daha önce doğrudan kuzeye doğru

⁶ Karasu Nehri, Uludağ'ın doğu uzantıları ile Bozüyük çevresinin sularını toplar ve yaklaşık 55 km sonra Sakarya Nehri ile birleşir. Karasu Nehri'nin sutaşıma kapasitesi çok olmasa da, akış bölgesinde hızlı değişen bir yatak irtifasına sahip olması, onun yeryüzünü şekillendirme kuvvetini arttırmakta, aynı zamanda sel gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Karasu'nun özellikle Bilecik-Vezirhan geçişinde açtığı boğaz bu nehrin geçişte ne kadar kuvvetli olduğunun göstergesidir.

yöneldiği ve günümüzde Selçik Köyü'nün hemen güneyinde bulunan kayalık kütle (Çamlık Tepe) ile daha doğuda bulunan dağlık alan (Kuşkale Tepe) arasında aktığı düşünülmektedir. Nitekim Selçik Köyü'nün güneyinde bulunan kayalık kütlelerin doğudaki ana parçadan ayrıldığı ve adeta ovada bir ada şeklinde kaldığı görülür. Bu iki kütle arasında yükselti farkları ve uzanış yönleri birbirini tamamlayan bir bütün olduklarını düşündürmektedir. Nitekim bu iki kütleyle birbirinden koparacak iki kuvvetten söz edilebilir ki: Bunlardan ilki nehir aşındırması; ikincisi ise tektonik hareketlerdir. Bu bölgede pasif bir fay hattının varlığı bilinmektedir (Uncu, Karakoca, 2020), hatta Sakarya Nehri'nin bölgede akış yönünü belirleyen temel faktörlerden biri de bu fay hattı olmalıdır. Burada zaman içinde bir yatak değişimi meydana gelmiş ve nehrin bu yatağını terk ederek bu sefer Selçik Köyü güneyinde bulunan bu kayalık alanın batısından dolanan yeni bir yatak kullanmaya başladığı muhtemeldir. Nehirler ekseriyetle düzlük alanlara ulaşır ve menderesler çizmeye başladıklarında bu yatak değişimleri daha sıklıkla meydana gelmektedir. Osmaneli civarında nehrin yatağında meydana gelen değişimlerin temel sebebi de budur. Binlerce yıl önce meydana gelen bu değişim sonrası Sakarya Nehri, batı-kuzey yönlü bir güzergâhta akmaya devam etmiştir. Diğer yandan Selçik Köyünün batısında bulunan düzlüklerdeki taraçalar Sakarya Nehri'nin zaman içinde bu bölgeyi kullandığını ve nihayetinde günümüzdeki yatağına oturduğunu göstermektedir. Selçik Köyü'nün güneyinde, "Taşkesiği" alanında bulunan köprü kalıntıları (Arıkan, 2016b) Sakarya'nın bu alanı Geç Roma Döneminden beri kullandığını göstermektedir. Ancak Nehrin yatağının sürekli batı yönlü kaymasının delili Göksu Taş Köprüsü ile Karabağlar bölgesindeki köprü kalıntılarıdır.

Göksu⁷, Sakarya'nın en önemli kollarından olup Osmaneli'nin hemen 5 km batısında Sakarya Nehri'ne katılır. Böylece Sakarya Nehri takriben 20 km'lik bir alanda üç önemli kolunun sularını toplar. Göksu'nun Sakarya Nehri'ne katıldığı alan

⁷ Göksu Nehri, Bozüyük-İnegöl arasında doğar ve Mezit Boğazını takiben İnegöl düzlüğüne ulaşır. Yenişehir üzerinden Köprühisar'a; oradan da kuzeydoğu istikametine ilerleyerek Osmaneli düzlüklerine iner ve Sakarya Nehri ile birleşir.

nehirin takip ettiği güzergâhla ilgili önemli ipuçları barındırır. Göksu üzerinde bulunan taş köprü (Görsel 5) daha önce de belirtildiği üzere 1963 yılında meydana gelen sel ile tahrip olmuştur. Köprü'nün tahrip olmasında temelının boşalması temel etken olmuştur. Yaptığımız incelemelerde temel dolgusunun ortaya çıktığı açıkça görülmüştür.

İnsanoğlu mimari birikimine bağlı olarak köprü yapımında uzmanlaşmış ve azgın nehirleri inşa edilen köprülerle aşmayı bilmiştir. Zaman içerisinde köprü yapım tekniği geliştiği gibi köprülerin yapıldığı yer seçimi de önem kazanmış ve bu doğrultuda da adımlar atılmıştır. Özellikle büyük nehirler üzerine inşa edilen bu köprülerin, o dönemin büyük yatırımları olduğu dikkate alındığında; bunların tahrip olmalarına ve yatak değişimlerinde işlevsiz kalmalarına karşı önlemler de alınmıştır. Nitekim büyük köprülerin yapımında nehirlerin yatak değişim ihtimalinin olmadığı boğaz çıkış ya da girişleri daha fazla tercih edilmiştir. Vezirhan yakınlarında yer alan Küçük Yenice Roma Köprüsü, Taşkesiği Roma Köprüleri, Alifuatpaşa II. Beyazıt Köprüsü bu noktada örnek olarak verilebilir.

Göksu üzerinde yer alan taş köprü'nün yıkılması, yukarıda sıralanan örneklerle tezat teşkil etmektedir. Çünkü günümüzde bu köprü Göksu ile Sakarya'nın tam kesiştiği noktada yer almaktadır. Sakarya Nehri burada kuzeye doğru menderes çizmekte ve köprü tam da Sakarya Nehri'nin aşındırma sahası içerisinde yer almaktadır. Bu durum insanoğlunun köprü yapımında kazandığı tecrübelerle oldukça terstir. Kuvvetle muhtemel bu köprü inşa edildiğinde Sakarya Nehri daha doğudan akmaktaydı ve Göksu Nehri ile çok daha kuzeyde birleşmekteydi.

Bu duruma bir başka kanıt da Göksu Köprüsü'nün hemen 500 m kadar kuzeyinde yer alan Karabağlar Köprüsü kalıntılarıdır. Burada vaktiyle var olan ve yıkılan köprüye dair kalıntılara dair izler Sakarya Nehri'nin batı kıyısından başlamakta, ancak nehrin karşısına ulaşmamaktadır. Yani var olan kalıntılar buradaki köprü'nün Sakarya gibi büyük bir nehir için değil daha küçük olan Göksu için yapıldığını düşündürmektedir. Diğer yandan yine Sakarya içerisinde bulunan Taşkesiği Köprülerine dair kalıntılar çok daha fazla ve görünürdür (Arıkan 2016b). Sakarya

Nehri'nin batıya doğru yatak değiştirmesi sırasında; nehir zaman içerisinde Göksu'nun yatağına yerleşmiş ve Karabağlar Köprüsü de bu tazyike dayanamayarak tahrip olmuştur.

Sakarya Nehri'nin Ulaşım Ağındaki Yeri

Sakarya Nehri bölgedeki tektonik hatlara aykırı bir biçimde kabaca güney-kuzey yönlü bir akışa sahiptir. Bu durum batı-doğu uzantılı yol gzerghları için büyük engel teşkil eder. Bu sebeple bölgeden geçen yollar boyunca egemen devletler, devirlerinin büyük yatırımları kabul edilen köprüler yapmak zorunda kalmışlardır. Bu köprülerin yapılabileceği hatlar ise bölgedeki ulaşım rotalarının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. (Görsel 6)

Sakarya Nehri'nin bu çalışmaya konu olan bölümü, ulaşım hatları bakımından değerlendirildiğinde adeta ana kavşak rolü üstlendiği görülür. Bölge Roma ncesi Bithnia Krallığı için önemine binaen ulaşım hatları ile buluşurken; İstanbul'un kuruluşu ile birlikte devreye girecek "Diagonal Yol Ağı"nın önemli parçası haline gelmiştir. İstanbul'dan Anadolu ilerine kat eden asker, ticar ve din tüm yolların keşiştiği en önemli kavşak Osmaneli nleriydi (Kahraman, Arıkan, 2015b).

Bölgeyi kat eden tarihi yollardan ilki: Kuzeybatı Anadolu'nun Antik Dönemdeki ana yollarından biri olan Bursa-Amasya yoludur. Bursa'dan Yenişehir'in doğusunda bulunan Köprühisar'a ulaşan yol buradan Göksu Nehrini takiben Osmaneli düzlüklerine inmekteydi. Göksu Nehri'nin Sakarya ile birleşiği noktaya yakın kısımda inşa edilmiş olan Lefke Taş Köprüsü'n aştıktan sonra Osmaneli'nin kuzeyinden Sakarya Nehri'ni takiben Osmaneli-Medetli Köyü'ne yönelir ve buradan Gölpazarı-Göynük-Nallıhan zerinden Ankara'ya ulaşır. Bu yola dair kalıntılardan en önemlisi Osmaneli-Düzmeşe Köyü yakınlarında yer alan "Gözetleme Kuleleri'dir.

Osmaneli'nin önemi ulaşım hatları bakımından Roma Döneminde daha da artar. Özellikle İstanbul'un kurulması ile birlikte Avrupa'dan gelip Anadolu'yu kat eden diagonal yol, ana arter haline gelir. Romalılar hem sahip oldukları topraklardaki

egemenliklerini tesis etmek, hem de bölge ticaretini canlandırmak için yol ve yol yapılarının yapımına büyük önem vermişlerdir. Bu doğrultuda Sakarya Nehri'ni geçmek için de çok sayıda köprüler inşa etmişlerdir. Hatta bu köprülerin özellikle Adapazarı ile Osmaneli arasında kalan 80 km'lik bir alanda yoğunlaştığı görülür. Nitekim bu ana rotanın İznik sonrası ilk önemli durağı ve Sakarya Nehri'ni geçtiği nokta Osmaneli düzlükleridir. İznik'ten Lefke Kapı'dan çıkmak suretiyle doğuya yönelen bu ana hat, Karadin oluşunu takip eder ve Arapuçtu mevkiini geçerek Gökse Nehri'ne ulaşırdı. Daha önce de ifade edildiği üzere Gökse üzerinde ilk köprü Karabağlar mevkiine inşa edilmiş, ancak bu köprünün tahrip olmasıyla 500 m güneyine yeni bir köprü yapılmak suretiyle yolun devamlılığı sağlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde de aynı yol kullanılmış ve Osmanlılar, zaman içerisinde tahrip olan Gökse Taş Köprüsü'nü kendi mimari üsluplarıyla tekrar inşa etmişlerdir. Bu köprünün temelinde görülen büyük ölçülü işlenmiş taşlar Roma Dönemi yapısının işareti olarak değerlendirilebilir. Gökse Taş Köprüsü'nün 2,5 km kadar doğusunda ise Roma Dönemi'nde Sakarya Nehri üzerine yapılmış iki köprü kalıntısı görülür. Bunlardan daha doğuda olanı muhtemelen İmparator Justinyen Dönemi eseri iken diğeri ise İmparator Maurakis (MS 582-602) döneminde inşa edilmiştir. Her iki köprü de mimari olarak Adapazarı Justinien Köprüsü tarzında inşa edilmişlerdi. Bölge de bulunan ikinci köprünün köprü taşları üzerinde bulunan damgadan İmparator Mauricus Dönemi'nde yapıldığı kesin olarak ifade edilebilir. Bu yol Roma (Doğu Roma/Bizans) Dönemi'nde, Eskişehir'e (Dorylaion) doğru uzanan ticaret ve ordu yolu olarak kullanıldığı gibi Osmaneli'ne 10 km kadar mesafede bulunan Medetli Köyü'nde başka bir kola ayrılarak Ankara'ya uzanan Hristiyan Hac Yolu (The Pilgrim's Road) (Kahraman, Arıkan, 2017a) olarak da kullanılmıştır.

Bölge Osmanlı Dönemi'nde de önemini korumuş, hem karayolu olarak kullanıldığı gibi 19. yüzyıl sonunda inşa edilen demiryolu hattı da buradan geçmiştir. Osmanlılar var olan yol yapılarını tadil ve yeniden inşa ettikleri gibi bu bölgeye yeni yapılar da eklemişlerdir. Nitekim Osmaneli, Osmanlı Dönemi'nde İznik'ten sonra yolun menzil noktası olarak dikkat çeker. Nitekim bu önemine binaen Kanuni Sultan

Süleyman'ın damadı Rüstem Paşa tarafından Osmaneli'ne bir "Menzil Külliyesi" inşa ettirilmiştir (Kahraman, Arıkan, 2017b). Cami, hamam ve kervansaraydan oluşan bu külliye Osmanlıların bölge ulaşımına verdikleri önemin bir göstergesidir. Diğer taraftan bu yapıların inşasından 100 yıl kadar sonra, Bilecik-Vezirhan'a Köprülü Mehmet Paşa'nın bir menzil külliyesi inşa ettirdiği görülür.

Görüldüğü üzere Osmaneli Antik Dönemden itibaren bölge ulaşımının önemli bir merkezi olmuş; Sakarya Nehri başta olmak üzere bölgedeki nehirleri geçmek için pek çok yapı inşa edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sakarya Nehri'nin uzun yolculuğunun kısa bir bölümünü ele alan bu çalışma nehirle beraber bölgenin kaderinin de nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın nehirle birlikte merkezini teşkil eden Osmaneli'nin tarihi gelişim seyrinde Sakarya Nehri'nin büyük önemi vardır. Tarihi yollar üzerinde bir menzil noktası olması, bereketli topraklarda devam eden tarım faaliyetleri ve şehrin kurulduğu korunaklı alan Osmaneli'ne bu bölgedeki en büyük yerleşim yeri olma yolunu açmıştır.

Ağırlıklı olarak saha çalışmalarının sonuçlarına dayanan bu çalışma, Sakarya Nehrinin ilgili bölgedeki hikâyesine de ışık tutmaktadır. Öncelikle nehrin adı üzerinde durulmuş ve isimlendirmenin kökenleri üzerinde bir tartışma yapılmıştır. Yaygın görüşe göre Sakarya adı daha çok Sangarius ile ilişkilendirilirken; bu çalışma nehrin Türk hâkimiyeti ile birlikte "Sakarı" kelimesi üzerinden adlandırıldığı noktasında yeni bir görüşe kapı aralamıştır. Diğer taraftan nehrin yaptığı yatak değişiklikleri bizzat arazide gözlemlenmiş ve buna dair sonuçları da değerlendirilmiştir. Bu değişimin ulaşım hatları üzerindeki tesiri de ayrıntılı olarak görülmüştür. Orta çığrından itibaren güneyden kuzeye doğru bir güzergâhta akan Sakarya Nehri, İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yollar için aşılması gereken en önemli engellerden biri haline gelmiş ve Osmaneli düzlükleri Roma'dan Osmanlı'ya kadar çok uzun bir zaman içerisinde en öncelikli geçiş alanlarından birisi haline gelmiştir. Bu durum bölgenin önemini arttırırken köprü ve menzil külliyeleri gibi çok sayıda mimari unsurun ortaya

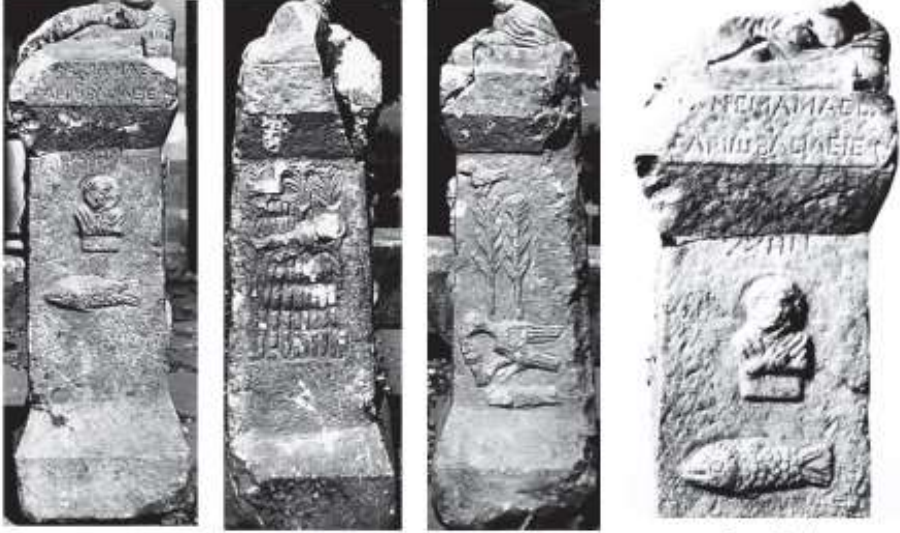
çıkmasına imkân tanımıştır. Osmaneli'nin kaderi Sakarya ile birlikte yazılmış ve nihayetinde bu ilişki bir kentin tarihi haline gelmiştir.

Kaynakça

- Arıkan, R. (2016a). "Osmaneli Göksu Taş Köprüsü ve Ulaşım Ağındaki Yeri", Bir İnsan-ı Selim Azmi Özcan'a Armağan, Edit. Refik Arıkan-Halim Demiryürek, İstanbul, ss. 503-514.
- Arıkan, R. (2016b). An Unknown Roman Bridge On Saangarius And Ancient Road system Around It. Global Journalon Humanites & Social Sciences 04, ss. 873-881
- Âşıkpaşazâde Tarihi (2013). Yay. Haz. Nejdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Avcu, F. (2016). "Küçük Asya Yazıtlarında Nehir Tanrıları", Eskiçağ Yazıları 8, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul 2016, ss. 205-246.
- Bilgin, T. (2015). Milli Mücadele Döneminde Bilecik, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, T. (2016a), "Savaş Yıllarında Anadolu Rumları'nın Yaşadığı İkilem (1919-1922)", VAKANÜVİS Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Mart, Vol 1, No 1, ss. 37-91.
- Bilgin, T. (2016b). "Milli Mücadele'de Osmaneli (Lefke)", 2. Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı, ss. 1653-1668.
- Demir, M. (2018). "Antik Kaynaklar Işığında Sangarios (Sakarya) Nehri ve Vadisi", Uluslararası Sakarya Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss. 163-173.
- Demiryürek, H. (2015). Ertuğrul Sancağı, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik.
- Demiryürek, H. (2018). "XX. Yüzyıl Başlarında Ertuğrul Sancağı'nda İpek Üretimi", VAKANÜVİS Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Vol 3, ss. 98-105.
- İbn Battûta Tancî (2000). İbn Battûta Seyahatnâmesi I, Çev. A. Sait Aykut, YKY Yayınları İstanbul.
- Kahraman, N., Arıkan, R. (2015a). "Gebze'den İznik'e İpek Yolu", Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumumu Bildiri Kitabı, C. 1, ss.287-306.
- Kahraman, N., Arıkan, R. (2015b). "Osmaneli, Bilecik ve Söğüt Arasındaki Tarihi Yollar", Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü, Edit. Taner Bilgin-Halim Demiryürek, ss.95-108.
- Kahraman, N., Arıkan, R. (2017a). "I. Haçlı Seferinde Haçlıların İznik'ten Eskişehir'e Takip Ettikleri Güzergâhın Tespiti", VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl. 2, Sayı. 2 Güz 2017, ss.18-35.
- Kahraman, N., Arıkan, R. (2017b). İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan kadim yol üzerinde tarihi bir yapı: Lefke Rüstempaşa Kervansarayı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(46), ss.223-233
- Kıymet, K. (2017). "Hititçe Metinlerde Sakarya Irmağı", Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildiri Kitabı, C.I, ss. 193-206.
- Kumandaş Yanmaz, H. (2018). "Roma İmparatorluk Dönemi Pessinus Sikkeleri Işığında Pessinis'un Romalılaşma Süreci", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), C.5, sayı 12, ss.33-65.
- Linder, P.R. (2008). Osmanlı Tarih Öncesi, İstanbul, Kitap Yayınevi
- Milliyet Gazetesi, 22 Şubat 1963.

- Tabula Peutingeriana, Yay. Haz. Bülent Özukan, Boyut Yayınları, İstanbul 2017.
- Uncu,L., Karakoca, E. (2020). “Orta Sakarya Vadisi Akarsu Seki Sistemlerinin Morfometrik ve Sedimantolojik Özellikleri (İnhisar-Gemiciköy Arası, Bilecik)”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, s. 41, ss. 165-177.
- Ünsal, V. (2012). “Eskiçağda Anadolu Su Kaynakları (Orta ve Doğu Anadolu)”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 28, ss. 209-224.

Ekler

Res. 11 a

Res. 11 b

Res. 11 c

Res. 11 d

[M]άνης Μαμᾶς Σα- *Mama oğlu Manes*
2 γαρίω Βασιλεῖ ε- *Sangarios Basileus'a*
ὕχην. *adağı (sundu).*

Görsel 1: Sangarios Altarı (Avcu, 2016, s. 231)

Kat. No :9

Env. No : P 215

6. 72 gr

Ö.Y. : AV KA AA P ANTW EV CE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟ[ΑΙ]C. ΠΕCCIN

Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) sola uzanmış; sağ elinde kamış; içinden su akan bir kabartma (ibriğine) yaslanmakta.

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : Wadd. no. 6657; SNG *France* 3, no. 2579

Görsel 2: Sangarius'un kabartmasının olduğu sikke. (Kumandaş Yanmaz, 2018, s. 45)

Görsel 3: 20. Yüzyıl Başlarında Osmaneli ve geri planda Sakarya Nehri'nin Taşkın Yapması (Osmaneli Belediye Arşivi)

Görsel 4: Sakarya Nehri'nin Yatağı

Görsel 5: Göksu üzerindeki taş köprünün Sakarya Nehri tarafından tahrip edilmiş ayaklarından biri. Refik Arıkan Arşivi.

Görsel 6: Osmaneli çevresinde yeralan eski yol ağları.

Extended Abstract

As it is known, the earth has been continuing to be shaped since its formation and river systems are recognized as one of the main factors of this change. Particularly, rivers play a leading role in shaping valleys, gorges, floodplains, and plateaus. The Sakarya River, during its millions of years of journey through the region, has significantly influenced the shaping of the Earth's surface. With each gorge, it carves and each floodplain it reaches, it leaves behind fertile alluvial soils, fostering an increase in plant and animal diversity. Moreover, the gorges carved by the Sakarya River have allowed the influence of the sea to penetrate inland areas, directly affecting the regional climate. Along the course of the Sakarya River, the microclimate effect has also had a direct impact on agricultural activities.

Like other water sources, the Sakarya River has, throughout history, created attractive areas for settlements, from ancient times to the present day. Along the path the river traverses, numerous villages and towns of various sizes have sprung up in its vicinity. Among these settlements, the town of Osmaneli in Bilecik stands out as the largest. Due to this relationship, a portion of this study has been dedicated to examining the effects of the river on Osmaneli.

However, rivers, in addition to their aforementioned benefits, present certain challenges, particularly in terms of transportation. In this context, the Sakarya River posed an obstacle to historical routes crossing from Istanbul to Anatolia. To overcome this obstacle, various states constructed bridges, leaving behind a legacy of their civilizations. Consequently, within the scope of this study, the section of the river between Paşalar Strait and Canbazkaya Strait has been examined both geographically and historically.

The Sakarya River is the largest in Northwest Anatolia, collecting waters from a vast region. The segment under scrutiny here is primarily fed by the region known as the Middle Sakarya Plateaus, and it also receives water from the eastern extensions of Uludağ. Over its 824-kilometer journey to the Black Sea, the Sakarya River bestows fertility upon the regions it traverses.

The origins of the name "Sakarya" date back to pre-Hittite Anatolia, reaching as far as the Anatolian Assyrian Trade Colonies Period. However, due to the lack of sufficient data in a single text mentioning the name "Sa-ka-ri-a," it is not possible to conclusively trace the river's name to this period. In Hittite texts, the Sakarya River is referred to as "Šahariiia" or "Šeheriia."

In antiquity, the Sakarya River was known as "Sangario(u)s." The local peoples of Asia Minor, closely associated with the Greeks, were influenced by Greek mythology, which also guided their choices for river names. Indeed, among the river deities mentioned in the Anatolian Inscriptions, one is Sangarios. Sangarios, sometimes written as Sagarius, is one of the children of Okeanos and Tethys in mythology. This information is reflected in dedicatory inscriptions related to the river, of which two are associated with the Sakarya River. The emphasis on fish in these inscriptions alludes to the fertility of the Sakarya River in this region.

The ancient name of the Sakarya River is also recorded as the river deity "Sangarius" on Roman Imperial coins from the 2nd century AD. These coins feature a relief of the River God Sangarius on their reverse side. In these reliefs, the god is depicted extending to the left, with a reed in his right hand, leaning on a vessel from which water flows.

The Peutingeriana map also contains a record of the Sakarya River. In the 4th century AD, the name of the river on this map is listed as "Sagar," differing from the sources mentioned earlier.

While the name Sangarius/Sangarios is often associated with mythology, its etymological origin is also explored, particularly focusing on the word "Sagaris." It is suggested that this word has Scythian roots and that the river's name is derived from the axes called "sagaris" used by Scythian warriors.

Another basis for a claim regarding the name of the Sakarya River is traced back to Strabo. Strabo's mention of a village named "Sangia" at the source of the river has led to an association between the name of the river and its place of origin.

As evidenced, the origin and meaning of the name of the Sakarya River have been debated in various sources, considering different pieces of information. However, there is little doubt that the name Sakarya is derived from Sangarius/Sangarios. Conversely, Turks have often Turkified or named rivers and mountains in areas where they established their dominance. In the region under our study, one of the two tributaries that join the Sakarya River is named Karasu, while the other is named Göksu, serving as indicators of this practice.

Starting from the mid-13th century, the borderland known as "Uc" became Turkish territory again, and the Sakarya River became the eastern border of the Byzantine Empire. Turks grew closer to the river during this period. It is possible that the river was renamed during this process.

During his visit to Anatolia in 1332/1333, Ibn Battuta crossed the Sakarya River near Mecece on his journey from İznik towards Kastamonu-Sinop. Ibn Battuta and his companions spent the night in Mecece and, in the morning, followed a Turkish woman on horseback to avoid losing their way to Yenice (Taraklı). Battuta mentions arriving at the side of a "wild" river here, which he identifies as "Sakarî." In the first Ottoman Chronicles that emerged in the 14th century, the name of the Sakarya River is also recorded as "Sakarî." In Âşıkpaşazâde's History, there is information about Osman Gazi and Köse Mihal, the ruler of Harmankaya, crossing the "Sakarî River" during their raids towards the Mudurnu region. Therefore, it seems plausible that the Turks named the river "Sakarî" or Sakarya, derived from the root "Sakar." In fact, the name of one of the central villages in Bilecik today is "Deresakarî," and the majority of the villagers along the Sakarya River refer to it as "Sakarî." This suggests that the possibility of such naming should not be overlooked.

When we examine the course followed by the Sakarya River within the scope of this study, we observe that it departs from the Gölpazarı-Üyük Köyü plains after leaving the Paşalar Strait. Near Bilecik-Bayırköy, the Sakarya River opens up into a new basin, where it receives an important tributary, the Karasu River. Continuing its journey approximately 8 km later by incorporating the Göynük Creek into its waters, the Sakarya River exhibits meandering flow patterns as it approaches Osmaneli. The confluence of the Karasu and Göynük Creeks with the Sakarya River has subjected the region to numerous flood disasters over the centuries. Indeed, historical photographs from a century ago depict the extent of this danger, and a major flood that occurred in 1963 was extensively covered in the written press. The Göksu Stone Bridge, one of the most important architectural legacies of Osmaneli, suffered significant damage during this flood and lost its structural integrity.

Bridges are among the most crucial sources of information for determining riverbeds and periods of change. As exemplified by the case of the İznik Dry Bridge, structures can become obsolete due to alterations in the course of a river's flow. When examining the Sakarya River from this perspective, we observe that after Osmaneli, the river veers westward and, approximately 5 km later, near the İznik road junction, it turns northward, heading toward the Cambazkaya Strait. The fundamental question in this section is whether the Sakarya River has used the same bed over time. It is believed that the river originally flowed directly northward and passed between a rocky mass located just south of Selçik Village (Çamlık Hill) and a mountainous area further to the east (Kuşkale Hill). Indeed, it can be seen that the rocky mass south of Selçik Village has separated from the main mass to the east and now exists as an island-like formation in the plain. The differences in elevation and orientation between these two masses suggest a complementary relationship. There could have been two forces that separated these two masses over time: river erosion and tectonic movements. In this context, a change in the riverbed occurred over time, with the river abandoning this bed and adopting a new one by circling to the west of this rocky area, which is located south of Selçik Village. Riverbed changes tend to occur more frequently when rivers reach flat areas and start to meander. The primary reason for the changes in the riverbed near Osmaneli is also related to this phenomenon. Thousands of years ago, after this change took place, the Sakarya River continued to flow in a west-north direction. On the other hand, terraces in the plains west of Selçik Village indicate that the Sakarya River used this area over time and eventually settled into its current bed. The bridge remains found in the "Taşkesiği" area south of Selçik Village providing evidence that the Sakarya has been using this area since the Late Roman Period. However, the constant westward shift of the riverbed is evident through the remains of the Göksu Stone Bridge and the bridge remnants in the Karabağlar region.

Göksu, one of the most important tributaries of the Sakarya, joins the Sakarya River just 5 km west of Osmaneli. Thus, the Sakarya River collects the waters of three significant tributaries in approximately a 20 km stretch. The area where Göksu joins the Sakarya River holds crucial clues regarding the course followed by the river. As previously mentioned, the Göksu Stone Bridge was damaged during the flood of 1963. The primary factor in the bridge's destruction was the emptying of its foundation. Our investigations have clearly revealed the exposed foundation fill.

The collapse of the stone bridge on the Göksu River presents a contradiction to the examples listed above. This is because today, the bridge is located at the precise intersection point of the Göksu and Sakarya rivers. Here, the Sakarya River meanders northward, and the bridge stands within the erosion zone of the Sakarya River. This situation is in stark contrast to the accumulated expertise of humans in bridge construction. It is highly likely that when this bridge was constructed, the Sakarya River flowed further eastward, and its confluence with the Göksu River occurred much further to the north. Another piece of evidence supporting this scenario is the remnants of the Karabağlar Bridge, located just about 500 meters north of the Göksu Bridge. In this case, there are traces of the bridge that once existed and collapsed, starting from the western bank of the Sakarya River but not extending to the opposite bank. This suggests that the remnants present here indicate that the bridge was constructed not for a large river like the Sakarya but for the smaller Göksu. Furthermore, the remains of the Taşkesiği Bridges within the Sakarya River are more numerous and visible. During the Sakarya River's westward shift in its course, the river settled into the bed of the Göksu over time, and the Karabağlar Bridge also succumbed to this pressure and was destroyed.

When evaluating the section of the Sakarya River covered in this study in terms of transportation routes, it is evident that it played a central role as a major intersection. The region converged with transportation routes due to its importance for the pre-Roman Kingdom of Bithynia, and with the establishment of Istanbul, it became a significant component of the "Diagonal Road Network," which would come into play. The most crucial intersection for all military, commercial, and religious routes from Istanbul to the interior of Anatolia was in the vicinity of Osmaneli.

One of the historical roads that traversed the region was the Bursa-Amasya road, which was one of the main roads in ancient Northwestern Anatolia. This road led from Bursa to Köprühisar, located to the east of Yenişehir, and from there, it descended to the plains of Osmaneli along the course of the Göksu River. After crossing the Lefke Stone Bridge, which was constructed near the point where the Göksu River joins the Sakarya, the road continued north of Osmaneli along the Sakarya River and, from there, reached Ankara through Gölpaazarı-Göynük-Nallıhan. The most significant remnants related to this road are the "Observation Towers" near Osmaneli and Düzmeşe Village.

Osmaneli's significance in terms of transportation routes increased during the Roman period. Especially with the founding of Istanbul, the diagonal road that came from Europe and crossed into Anatolia became a major artery. In the Ottoman period, the same road was used, and over time, the Ottomans reconstructed the Göksu Stone Bridge, which had suffered damage, in their own architectural style. The large, finely crafted stones found in the foundation of this bridge can be considered a sign of its Roman period construction. About 2.5 km east of the Göksu Stone Bridge from the Roman period, two bridge remnants are seen built over the Sakarya River. The one further east was likely constructed during the reign of Emperor Justinian, while the other one was built during the reign of Emperor Maurice (582-602 AD). Both bridges were constructed in the architectural style of the Justinian Bridge in Adapazarı. The bridge stones of the second bridge in the region bear a stamp that confirms its construction during the reign of Emperor Maurice. During the Roman (Eastern Roman/Byzantine) period, this road was used as a trade and military route leading towards Eskişehir (Dorylaion). It also branched into another route in Medetli Village, located about 10 km from Osmaneli, leading to Ankara, which served as the Christian Pilgrimage Route (The Pilgrim's Road).

The region retained its significance during the Ottoman period, serving as both a land route and, in the late 19th century, a railway line was constructed through it. The Ottomans not only renovated and reconstructed existing road structures but also added new ones to this region. Indeed, during the Ottoman period, Osmaneli stood out as the destination point after İznik on this route, thanks to its importance. Reflecting this significance, a "Menzil Külliyesi" (caravanserai complex) was commissioned by Rüstem Pasha, the son-in-law of Sultan Suleiman the Magnificent, in Osmaneli. This complex, consisting of a mosque, a hammam, and a caravanserai, serves as evidence of the Ottomans' commitment to the region's transportation. On the other hand, about 100 years after the construction of these structures, Köprülü Mehmet Pasha had a menzil külliye built in Bilecik-Vezirhan.

This study, which focuses on a short section of the long journey of the Sakarya River, also reveals how the fate of the region changed in conjunction with the river. Osmaneli became the largest settlement in this area due to its role as a stopover point on historical routes, ongoing agricultural activities in fertile lands, and the establishment of the city in a sheltered area.

Primarily based on fieldwork results, this study sheds light on the story of the Sakarya River in the relevant region. In particular, the river's changes in its course were observed firsthand in the field, and their consequences were evaluated. The impact of this change on transportation routes was also examined in detail. Flowing from the south to the north along a route, the Sakarya River became one of the most significant obstacles to overcome for the roads connecting Istanbul to Anatolia, making the Osmaneli plains one of the foremost crossing areas over a long period, from Roman times to the Ottoman era. This situation increased the importance of the region and allowed for the emergence of numerous architectural elements, such as bridges and caravanserais. The fate of Osmaneli was intertwined with the Sakarya River, and ultimately, this relationship became a part of the city's history.